

Vissa socialförsäkringsfrågor m.m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2001/02:119 Vissa socialförsäkringsfrågor m.m. jämte tre motioner som väckts med anledning av propositionen.

I propositionen föreslås utvidgade möjligheter att medge eftergift av statens fordran avseende underhållsstöd som har betalats ut för tid innan faderskapet har fastställts. Eftergift bör dock även fortsättningsvis komma ifråga endast om det finns synnerliga skäl. En precisering föreslås också av lagtexten angående vilket års taxeringsbeslut som skall ligga till grund för beräkning av den bidragsskyldiges inkomst vid återbetalningsskyldighet avseende underhållsstöd.

Det föreslås också att den som är särskilt förordnad vårdnadshavare skall likställas med förälder när det gäller rätten till vårdbidrag.

Vidare föreslås att den som har eller ansöker om bostadsbidrag åläggs bevisbördan för att han eller hon inte bor tillsammans med sin make eller den som i dessa sammanhang är att likställa med make. Förslaget innebär att samma beviskrav införs för bostadsbidrag som redan gäller för underhållsstöd.

När bostadstillägg till pensionärer m.fl. (BTP) enligt de fr.o.m. den 1 januari 2003 reformerade reglerna betalas ut samtidigt med bostadsbidrag föreslås att avdrag från den bostadskostnad som skall ligga till grund för beräkningen av BTP skall göras med det belopp som betalas ut i bostadsbidrag. Regeringen gör vidare bedömningen att BTP även fortsättningsvis skall kunna lämnas för boende i tvåbäddsrum. I propositionen föreslås också att vid fastställande av BTP skall förmögenheten beräknas till det värde som gällde den 31 december året före det år då ansökan lämnas.

I enlighet med de riktlinjer för det reformerade ålderspensionssystemet som redan godtagits av riksdagen föreslås att det särskilda grundavdraget för pensionärer avskaffas fr.o.m. den 1 januari 2003.

I propositionen föreslås även ändringar i reglerna om sjuk- och aktivitetsersättning och försäkringskassornas delårsrapport m.m. Dessutom lämnas förslag om vissa rättelser och tillägg samt ett förslag om förtydligande i lagen

om inkomstgrundad ålderspension avseende beräkningen av det s.k. balanstalet.

Slutligen föreslås ändringar i bestämmelserna om garantipension för personer födda 1937 eller tidigare. Syftet med förslagen är att i någon mån underlätta administrationen inför genomförandet vid årsskiftet 2002/2003. Förslagen innebär att försäkringskassan ges mer tid att samla in nödvändiga uppgifter om t.ex. tjänstepension samt att utländsk tjänstepension och pension enligt utländsk lagstiftning endast skall samordnas med garantipensionen om den är skattepliktig i Sverige. Förslagen innebär också en viss utvidgad uppgiftsskyldighet för de försäkrade.

Förslagen rörande underhållsstöd, bostadsbidrag och vårdbidrag avses träda i kraft den 1 juli 2002. Flertalet övriga ändringar föreslås träda i kraft den 1 januari 2003.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag. Motionerna avstyrks.

I ärendet finns två reservationer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	6
Utskottets överväganden	7
Återbetalningsskyldighet av underhållsstöd	7
Bostadsbidrag – bevisbördan för om bidragstagaren är ensamstående eller inte.....	11
Bostadstillägg till pensionärer m.fl.	12
Samordning av bostadstillägg med bostadsbidrag.....	12
Bostadstillägg för boende i tvåbäddsrumsrum	13
Övriga frågor.....	15
Ekonomiska konsekvenser	17
Reservationer	18
1. Återbetalningsskyldighet avseende underhållsstöd (punkt 1).....	18
2. BTP för boende i tvåbäddsrumsrum (punkt 2)	18
Bilaga 1 Förteckning över behandlade förslag.....	20
Bilaga 2 Regeringens lagförslag	22

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Återbetalningsskyldighet avseende underhållsstöd

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd och avslår motion 2001/02:Sf25.

Reservation 1 (v)

2. BTP för boende i tvåbäddsrum

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:Sf24 och 2001/02:Sf26.

Reservation 2 (m, c, fp)

3. Lagförslagen i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (2001:489) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
3. lag om ändring i lagen (2002:000) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
4. lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag,
5. lag om ändring i lagen (1997:297) om försöksverksamhet med sam-tjänst vid medborgarkontor,
6. lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483),
7. lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
8. lag om ändring i lagen (2001:492) om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
9. lag om ändring i lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift,
10. lag om ändring i lagen (1998:702) om garantipension,
11. lag om ändring i lagen (2000:798) om ändring i lagen (1998:702) om garantipension,
12. lag om ändring i lagen (2001:767) om ändring i lagen (2000:798) om ändring i lagen (1998:702) om garantipension,
13. lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vård-bidrag,
14. lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229),
15. lag om ändring i lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn,
16. lag om ändring i lagen (2002:000) om ändring i lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn,
17. lag om ändring i lagen (2000:981) om fördelning av socialavgifter,
18. lag om ändring i lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl.,

19. lag om ändring i lagen (2002:000) om ändring i lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl.,
20. lag om ändring i lagen (2001:1227) om självdeklarationer och kontrolluppgifter.

Stockholm den 23 april 2002

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Berit Andnor

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Berit Andnor (s), Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Anita Jönsson (s), Ulla Hoffmann (v), Mariann Ytterberg (s), Göran Lindblad (m), Lennart Klockare (s), Ronny Olander (s), Sven-Erik Sjöstrand (v), Fanny Rizell (kd), Cecilia Magnusson (m), Kerstin-Maria Stalin (mp), Birgitta Carlsson (c), Margareta Cederfelt (m), Göte Wahlström (s) och Désirée Pethrus Engström (kd).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2001/02:119 Vissa socialförsäkringsfrågor m.m., vari föreslås att riksdagen antar förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring m.fl. andra lagar.

Regeringens lagförslag återfinns i *bilaga 2*.

I betänkandet behandlas också tre motioner som väckts med anledning av propositionen. Motionsförslagen återges i *bilaga 1*.

Utskottets överväganden

Återbetalningsskyldighet av underhållsstöd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör bifalla regeringens förslag om att en fader helt eller delvis skall kunna medges eftergift av statens fordran på återbetalning av underhållsstöd om återbetalningsskyldighet har beslutats för tid före den dag då hans faderskap fastställdes.

Riksdagen bör vidare bifalla förslaget om att den bidragsskyldiges inkomst skall beräknas med utgångspunkt från det taxeringsbeslut som fattats närmast före februari månad det år återbetalningsskyldigheten avser.

Riksdagen bör avstyrka motionsyrkanden om en s.k. pappamånad när faderskap fastställs eller ändras sent i ett barns liv och om att beräkna återbetalningsskyldighet av underhållsstöd utifrån aktuell inkomst. *Jämför reservation nr 1 (v).*

Gällande bestämmelser

En förälder som inte varaktigt bor tillsammans med sitt barn skall som regel betala underhållsbidrag till barnet. Underhållsbidrag fastställs genom dom eller avtal. Underhållsbidrag får inte fastställas för längre tid tillbaka än tre år före den dag då talan väcktes, om inte den bidragsskyldige medger det.

Ett barn har enligt lagen (1996:1030) om underhållsstöd rätt till underhållsstöd om föräldern inte i rätt ordning betalar underhåll. Underhållsstöd kan utges med högst 1 173 kr i månaden. Den bidragsskyldige skall då återbetala ett belopp till staten som helt eller delvis motsvarar underhållsstödet. När underhållsstöd sökts skall försäkringskassan omedelbart sända meddelande härom till den bidragsskyldige. Återbetalningsskyldighet får aldrig beslutas för längre tid tillbaka än tre år före den dag då meddelandet sändes till den bidragsskyldige.

Försäkringskassan kan helt eller delvis efterge statens fordran avseende återbetalningsskyldighet om det finns synnerliga skäl med hänsyn till den bidragsskyldiges personliga eller ekonomiska förhållanden. Har underhållsstöd lämnats för ett barn, och pågår det ett mål om fastställande av faderskap till barnet, kan försäkringskassan besluta att den man som är instämmd i målet åläggs återbetalningsskyldighet. Återbetalningsskyldighet får emellertid åläggas bara om det finns sannolika skäl för att mannen är far till barnet. Är flera män instämnda i målet får beslut om återbetalningsskyldighet inte meddelas.

Propositionen

Enligt nu gällande bestämmelser kan en man åläggas att betala tillbaka underhållsstöd till staten som utgetts för ett barn för tid när mannen varken hade

kännedom om barnet eller om att han kunde vara far till det. För att undvika stora retroaktiva skulder har försäkringskassan möjlighet att besluta om återbetalningsskyldighet trots att faderskapet inte är fastställt. Om en man har ålagts att betala tillbaka underhållsstöd för tid då han var omedveten om sitt faderskap finns inget utrymme för eftergift om det inte finns synnerliga skäl av personlig eller ekonomisk art som gör att han kan få eftergift.

Huvudprincipen är att föräldrar har försörjningsansvar för sina barn och att försörjningen av barn skall vara en högt prioriterad utgift för föräldrarna. Enligt regeringens uppfattning bör dock möjligheten till eftergift vidgas så att den även omfattar situationer då en man har förpliktats att återbetala underhållsstöd till staten avseende tid då han var omedveten om sitt faderskap. Avsikten är dock att eftergiftsregeln även fortsättningsvis skall tillämpas med återhållsamhet. Eftergift bör även i dessa fall endast komma i fråga om det finns synnerliga skäl. Har faderskapets fastställande försenats på grund av att fadern har hållit sig undan eller på annat sätt försvårat eller förhålat fastställandet bör eftergift inte komma i fråga.

Återbetalningsskyldighet vad gäller underhållsstöd skall beräknas i enlighet med det senast fattade taxeringsbeslutet. Varje taxeringsår skall skattemyndigheten fatta taxeringsbeslut före utgången av november månad. När ett nytt taxeringsbeslut föreligger skall återbetalningsbeloppet omprövas och en ändring av återbetalningsskyldigheten skall gälla fr.o.m. februari året efter taxeringsåret. Enligt nuvarande regler kan en förälder, som är återbetalningsskyldig för två barn, åläggas att återbetala olika belopp för de två barnen trots att återbetalningen avser samma månad. Detta beror på att underhållsstöd fastställs vid skilda tidpunkter och på grundval av olika taxeringsbeslut. För att en beräkning av återbetalningsskyldigheten för de båda barnen skall baseras på samma taxeringsbeslut föreslår regeringen att det taxeringsbeslut som fattats närmast före februari månad det år återbetalningsskyldigheten avser skall läggas till grund för återbetalningsskyldigheten.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2002.

Motionen

Claes Stockhaus m.fl. (v) begär i motion Sf25 yrkande 1 ett tillkännagivande om behovet av en pappamånad när faderskap fastställs eller ändras sent i ett barns liv. Motionärerna anser att en sådan behövs för att pappan skall kunna etablera en god kontakt med sitt barn.

I yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om förslag på omedelbara förändringar av inkomstbegreppet så att samma regler tillämpas för fastställande av återbetalningsskyldighet av underhållsstöd som vid återbetalning av studiestöd. Enligt motionärerna bör man utgå från aktuell inkomst om den bidragskyldige har fått väsentligt lägre inkomst jämfört med den inkomst efter vilken återbetalningsbeloppet beräknats.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening kommer få personer att vara berörda av regeringens förslag om eftergift av underhållsstöd. Det betyder dock inte att förslaget är oväsentlig. Tvärtom anser utskottet att det är en välkommen förändring som kommer att ha stor betydelse i det enskilda fallet. Förslaget är positivt även i den meningen att det torde vara svårt att få förståelse för en regel som innebär att en fader kan åläggas att återbetala underhållsstöd för ett barn innan han ens är medveten om barnets existens. Utskottet tillstyrker således regeringens förslag om att införa en möjlighet till eftergift av återbetalningsskyldigheten även i dessa fall.

När det gäller frågan om behovet av en s.k. pappamånad för dessa fall konstaterar utskottet att föräldrapenning sedan den 1 januari 2002 utges med 480 dagar för varje barn. För barn födda före denna tidpunkt är antalet dagar alltså 450. En förälder som ensam har vårdnaden om barnet har själv rätt att uppbära föräldrapenning för samtliga dagar. När båda föräldrarna är vårdnadshavare har de rätt till hälften var av det totala antalet dagar. En förälder kan överlåta rätten till föräldrapenning till den andre föräldern med undantag av 30 dagar med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning. För barn födda fr.o.m. den 1 januari 2002 tillkommer ytterligare en mamma-/pappamånad, dvs. totalt 60 icke överlåtbara dagar.

I de fall faderskapet fastställs eller ändras sent i barnets liv är det enligt utskottets mening viktigt att fadern ges möjlighet att etablera en god kontakt med sitt barn. I dessa fall är risken stor för att flertalet dagar redan har utnyttjats av modern. Utskottet är dock inte berett att tillstyrka ytterligare föräldrapenningdagar för denna situation. Utskottet ifrågasätter också om det är rimligt att särskilja det fall att en fader är omedveten om att han är far till ett barn från den situation att fadern är medveten om att han skulle kunna vara far till barnet men fastställandet av faderskapet av någon anledning ändå blivit fördröjt. Utskottet avstyrker med det anförda motion Sf25 yrkande 1.

Vad därefter gäller frågan om att tillämpa samma regler för fastställande av återbetalningsskyldighet av underhållsstöd som vid återbetalning av studiestöd har utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande 1997/98:SfU1 (s. 102) behandlat ett liknande yrkande. Utskottet framhöll att införande av bestämmelser i underhållsstödet som bygger på principer som återfinns i studiemedelssystemet i många fall skulle få till följd att de som hårt drabbats av inkomstminskningar skulle kunna få återbetalningsskyldigheten fastställd till ett belopp som i större utsträckning motsvarar deras betalningsförmåga. Ett sådant system skulle också minimera risken för att långsiktiga skulder byggs upp. Enligt utskottet borde regeringen återkomma till riksdagen med förslag i berört avseende, och detta gav riksdagen som sin mening regeringen till känna.

I budgetpropositionen för 1999 (utgiftsområde 12, s. 25–26) förklarade regeringen att det av riksdagen föreslagna systemet hade ett antal svagheter, bl.a. tröskeffekter, och att nackdelarna med förslaget övervägde fördelarna.

Regeringen ansåg därför att några genomgripande ändringar då inte borde göras i underhållsstödssystemet.

I betänkande 1998/99:SfU1 (s. 84) vidhöll utskottet att de då gällande reglerna för att fastställa återbetalningsskyldighet var problematiska eftersom de kan leda till ekonomiska svårigheter för personer som får sina inkomster påtagligt minskade, t.ex. i samband med arbetslöshet. Utskottet ansåg därför att det i vissa lägen bör finnas en möjlighet att få återbetalningsskyldigheten fastställd till ett belopp som i större utsträckning motsvarar den faktiska betalningsförmågan. Även om lämpligheten av att införa den s.k. CSN-modellen i underhållsstödssystemet kunde ifrågasättas utgick utskottet från att regeringen i sitt fortsatta analys- och utvärderingsarbete skulle undersöka olika tänkbara lösningar i syfte att komma till rätta med problemet och snarast återkomma till riksdagen med förslag till ändring av reglerna för återbetalning av underhållsstöd.

Utskottet anser alltså att underhållsstödssystemet har brister i den meningen att reglerna för återbetalningsskyldighet inte är helt anpassade till situationer av påtagliga inkomstminskningar, t.ex. i form av perioder med arbetslöshet. Den gällande metoden innebär att återbetalningsbeloppet anpassas till ändrade inkomstnivåer. När återbetalningsbeloppet fastställs hänförs sig dock inkomsterna till förhållanden som gällde cirka två år tidigare eftersom fastställandet grundar sig på den senaste taxeringen. Metoden kan innebära att den som efter aktuellt inkomstår fått väsentligt minskade inkomster på grund av exempelvis arbetslöshet kan få svårigheter att betala fastställt återbetalningsbelopp. I en sådan situation kan visserligen anstånd beviljas, men skulden ackumuleras och dessutom tas ränta ut på beloppet. Situationen har dock förbättrats något genom att grundavdraget vid beräkning av en bidragsskyldig förälders återbetalningsgrundande inkomst höjts från 24 000 kr till 72 000 kr. Sedan den 1 februari 2000 beräknas återbetalningsskyldigheten således som en viss procent av den taxerade inkomsten efter ett avdrag på 72 000 kr. Procentsatsen varierar med det antal barn som den bidragsskyldige är underhållsskyldig för, dock högst 1 173 kr per barn och månad.

Vidare har en särskild utredare nyligen fått i uppdrag att göra en översyn av lagen om underhållsstöd (dir. 2002:39). I uppdraget ingår bl.a. att pröva om stödet och återbetalningsskyldigheten bör anpassas eller differentieras efter olika familjeförhållanden och pröva återbetalningskraven för bidragsskyldiga föräldrar, särskilt för sådana med många barn. Vidare skall utredaren se över de nuvarande reglerna för anstånd och eftergift. Uppdraget skall redovisas senast den 31 mars 2003.

Mot bakgrund av vad som nu anförts anser utskottet att det för närvarande inte finns skäl för riksdagen att vidta någon åtgärd i frågan. Utskottet avstyrker därmed motion Sf25 yrkande 2.

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens förslag om vilket taxeringsbeslut som skall ligga till grund för beräkning av återbetalning av underhållsstöd och tillstyrker därför förslaget.

Bostadsbidrag – bevisbördan för om bidragstagaren är ensamstående eller inte

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör bifalla regeringens förslag om att en man och en kvinna som är gifta med varandra eller därmed likställda skall anses bo tillsammans om inte den av dem som ansöker om bostadsbidrag eller som bostadsbidrag betalas ut till visar annat.

Propositionen

Enligt lagen (1993:737) om bostadsbidrag skall en man och en kvinna som är gifta med varandra anses leva tillsammans om det inte styrks att de lever åtskilda. Om inte skäl visas för annat skall med makar jämföras man och kvinna som utan att vara gifta med varandra lever tillsammans och som har eller har haft gemensamt barn eller är folkbokförda på samma adress.

I lagen om underhållsstöd föreskrivs att det i motsvarande situationer är den som begär underhållsstöd eller den som underhållsstöd betalas ut till som har bevisbördan för att han eller hon inte bor tillsammans med den andra föräldern.

Det förekommer således olikheter i regelverken för bostadsbidrag respektive underhållsstöd när det gäller vem som har bevisbördan för om den sökande eller den som uppbär bidraget respektive underhållsstödet är ensamstående eller inte. Eftersom det är vanligt att den som uppbär underhållsstöd också uppbär bostadsbidrag kan olikheterna få till följd att en person anses som ensamstående enligt det ena regelverket och sammanboende enligt det andra. Mot bakgrund härav föreslår regeringen att en gift person som ansöker om bostadsbidrag eller som bidrag betalas ut till skall ha bevisbördan för att han eller hon inte bor tillsammans med maken eller maken. De som lever tillsammans utan att vara gifta likställs enligt nuvarande regler med gifta personer om de har eller har haft barn tillsammans eller om de är folkbokförda på samma adress. Därmed blir nämnda bevisbörderegler tillämpliga även i dessa situationer.

Ändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2002.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens förslag och tillstyrker det därför.

Bostadstillägg till pensionärer m.fl.

Samordning av bostadstillägg med bostadsbidrag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör bifalla regeringens förslag om att vid fastställande av bostadskostnad för rätt till bostadstillägg (BTP) enligt de regler som gäller fr.o.m. 2003 skall avdrag göras med preliminärt bostadsbidrag.

- Riksdagen bör vidare bifalla regeringens förslag om att
- förmögenheten vid beräkning av BTP fr.o.m. 2003 skall beräknas per den 31 december året före det år som ansökan lämnas och
 - bostadskostnad för makar skall avse makarnas gemensamma bostadskostnad, inklusive hänsyn till hemmavarande barns del av bostadskostnaden.

Propositionen

Enligt nu gällande lag (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer (BTP) samordnas BTP med bostadsbidrag till barnfamiljer. Samordningen görs så att den bostadskostnad som skall ligga till grund för BTP minskas med det bostadsbidrag som betalas ut. I och med ålderspensionsreformen har BTP reformerats, och den nya lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl. träder i kraft den 1 januari 2003. I regeringens proposition 2000/01:140 med förslag om reformerade regler för BTP anfördes att bostadsstöden även fortsättningsvis bör samordnas men att samordningen principiellt borde vara den omvända, dvs. att bostadsbidraget samordnas med BTP. Regeringen gjorde bedömningen att konsekvenserna av en sådan samordning borde utredas och lämnade därför inget förslag om samordning av bostadsstöden. Riksförsäkringsverket (RFV), som fick i uppdrag att lämna förslag till regler för en samordning av bostadsbidrag med BTP, har därefter lämnat förslag bl.a. till en omvänd samordning. Förslaget medför enligt regeringen vissa omfördelningar men också ökade försäkringskostnader på 24 miljoner kronor. Regeringen anser att värdet av en omvänd samordning inte uppväger de ökade kostnaderna och föreslår därför att den samordning som gäller i dag även skall gälla i det reformerade systemet.

Förmögenhet över en viss gräns påverkar BTP. Enligt de regler som gäller fr.o.m. den 1 januari 2003 skall förmögenheten beräknas till det värde som gällde den 31 december året före det år som BTP avser. Syftet är att det är den senast avstämda uppgiften som skall användas när BTP beräknas. Eftersom BTP enligt de nya reglerna kan beviljas för en period på ett år eller mer kommer ett beslut ofta att sträcka sig över ett årsskifte. En strikt tillämpning av bestämmelsen skulle därför bli att BTP i många fall skulle behöva omprövas vid varje årsskifte trots att beslutet avser en längre period. En sådan tillämpning skulle motverka syftet med de tidsbegränsade besluten och komplicera hanteringen. Regeringen föreslår därför att bestämmelsen ändras

så att förmögenheten beräknas till det värde som gällde den 31 december året före det år som ansökan lämnas. En motsvarande ändring föreslås vad gäller beräkning av kapital.

Enligt nu gällande regler skall BTP svara för del av pensionärens bostadskostnad och lämnas endast för den bostad i vilken pensionären har sitt huvudsakliga boende (permanentbostaden). Sedan den 1 januari 2002 gäller att även hemmavarande barns andel av bostadskostnaden medräknas vid beräkningen av bostadskostnad under förutsättning att barnet inte har fyllt 20 år och inte är självförsörjande. Detsamma skall gälla så länge barnet får förlängt barnbidrag eller studiehjälp (prop. 2001/02:1, bet. 2001/02:SfU1 och rskr. 2001/02:84). Före den 1 januari 2002 gällde enligt RFV:s föreskrifter (RFFS 1998:9) om beräkning av bostadskostnad en 18-årsgräns.

Genom förslag i proposition 2001/02:84 Anpassningar med anledning av övergången till reformerade regler för ålderspension föreslås att en motsvarande regel införs fr.o.m. den 1 januari 2003 i den nya lagen om BTP. I den nu aktuella propositionen föreslås ett förtydligande av nyss nämnda regel så att beräkningen av bostadskostnad för makar skall avse makarnas gemensamma bostadskostnad, inklusive hänsyn till hemmavarande barns del av bostadskostnad. Vardera makens bostadskostnad bestäms sedan till hälften av deras gemensamma bostadskostnad.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2003.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har nyligen tillstyrkt regeringens förslag i proposition 2001/02:84 om hemmavarande barns andel av bostadskostnaden vid beräkning av BTP (2001/02:SfU12). Utskottet har inte något att invända mot regeringens nu aktuella förslag. Förslaget tillstyrks därmed.

Bostadstillägg för boende i tvåbäddsrums

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om att BTP inte skall kunna lämnas för boende i tvåbäddsrums. *Jämför reservation nr 2 (m, c och fp).*

Propositionen

Enligt såväl nuvarande bestämmelser som enligt de bestämmelser som träder i kraft den 1 januari 2003 gäller för bostad i särskild boendeform att BTP endast lämnas för boende i lägenhet eller för boende i en- och tvåbäddsrums. I proposition 2000/01:140 med förslag om reformerade regler för BTP anförde regeringen att frågan om rätt till BTP för boende i tvåbäddsrums principiellt kan ifrågasättas men att frågan behövde beredas ytterligare. Regeringen avsåg att återkomma under våren 2002.

Principiellt gäller fortfarande enligt regeringen att det är tveksamt om boende i tvåbäddsrumsrum är ett sådant boende som bör berättiga till BTP. Regeringen anser emellertid att det alltså finns skäl för att lämna BTP för boende i tvåbäddsrumsrum eftersom alla inte önskar eget rum. Det är t.ex. rimligt att två makar som delar rum bör få BTP, dvs. omvänt vore det orimligt om makarna var tvungna att bo i var sitt enkelrum för att få BTP. Även andra personer kan vilja dela rum. Det kan t.ex. vara två syskon eller personer som i ett visst skede helt enkelt inte vill vara ensamma. Sammanfattningsvis är det enligt regeringen rimligt att BTP skall kunna lämnas för boende i tvåbäddsrumsrum åtminstone när båda har valt detta. En sådan avgränsning i reglerna är dock tveksam, eftersom det fria valet kan kännas påtvingat särskilt som "ett fritt val" innebär en ekonomisk vinst för pensionären. Regeringen gör därför bedömningen att BTP även fortsättningsvis bör kunna lämnas för boende i tvåbäddsrumsrum.

Motionerna

Margit Gennser m.fl. (m) begär i motion Sf26 ett tillkännagivande om BTP och tvåbäddsrumsrum i särskilt boende. Enligt motionärerna är principen att jämställa boende i tvåbäddsrumsrum med egen lägenhet inte hållbar. Med en sådan ordning riskerar BTP att bli ett kommunalt bidrag och inte ett grundskydd för pensionärer. Detta kan i sin tur leda till att mindre lämpliga vårdmiljöer permanentas.

I motion Sf24 av Bo Könberg m.fl. (fp) begärs ett tillkännagivande om skärpta regler för BTP såvitt gäller icke frivilligt boende i tvåbäddsrumsrum i särskilda boendeformer för äldre. De som inte vill bo tillsammans med andra skall enligt motionärerna inte tvingas att göra det. Det bör därför sättas en tydlig gräns för hur länge BTP skall kunna lämnas för sådant boende. En sådan tidsgräns bör sättas till den 1 januari 2005 för att ge kommunerna en signal om att de måste se till att alla äldre i särskilda boendeformer som vill får eget rum.

Utskottets ställningstagande

I betänkande 1993/94:SfU16 (s. 8–9) ifrågasatte utskottet om boende i tvåbäddsrumsrum i andra fall än när det rör sig om två makar eller andra närstående som själva valt att dela rum kan betraktas som ett eget boende. Utskottet ansåg att regeringen borde överväga vilka krav som bör ställas för att boende i särskilda boendeformer skall berättiga till BTP, och detta gav riksdagen som sin mening regeringen till känna. I proposition 2000/01:140 anförde regeringen (s. 56) att frågan skulle övervägas i samband med beredningen av betänkandet Pension på institution (SOU 2000:112). Utskottet godtog i sitt av riksdagen godkända betänkande 2001/02:SfU3 (s. 20) regeringens förslag om reformerade regler för BTP, inklusive förslaget om att BTP kan lämnas för boende i tvåbäddsrumsrum, men förutsatte att regeringen i den fortsatta beredningen skulle beakta vad utskottet tidigare hade anfört i frågan.

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att det måste finnas möjlighet att få BTP för boende i tvåbäddsrumsrum under förutsättning att de boende själva valt det. Däremot är det i princip inte rimligt att BTP lämnas för ofrivilligt sådant boende. Att införa en regel som ger rätt till BTP vid frivilligt boende i tvåbäddsrumsrum men inte annars är emellertid inte är någon framkomlig väg. Så länge boende i tvåbäddsrumsrum existerar torde en sådan regel leda till att även personer som inte valt denna form av boende kommer att hävda motsatsen för att komma i åtnjutande av BTP. Emellertid utgör det förhållandet att det fortfarande förekommer ofrivilligt boende i tvåbäddsrumsrum det stora problemet. Oavsett om reglerna för BTP ger felaktiga signaler till kommunerna eller ej kan detta problem inte angripas på annat sätt än genom att antalet tvåbäddsrumsrum i särskilt boende minskar. Som framgår av propositionen sker också en stadig minskning av antalet pensionärer med boende i tvåbäddsrumsrum genom ny- och ombyggnad av äldreboendestäder. Antalet pensionärer som får BTP för boende i tvåbäddsrumsrum är för närvarande 1 266. Antalet har sedan 1995 minskat eftersom tvåbädds- och flerbäddsrumsrum successivt minskar i antal.

För att råda bot på problemet med ofrivilligt boende i tvåbäddsrumsrum är det enligt utskottets mening viktigt med en fortsatt satsning på enbäddsrumsrum i särskilt boende. Utskottet förutsätter att kommunerna fortsätter att verka för en minskning av antalet tvåbäddsrumsrum till förmån för enbäddsrumsrum. Om så inte sker kan frågan om reglerna för BTP behöva aktualiseras på nytt. Med detta avstyrker utskottet motionerna Sf26 och Sf24.

Övriga frågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör bifalla regeringens övriga förslag.

Propositionen

I propositionen lämnas, utöver tidigare redovisade förslag, ett flertal andra förslag vilka i huvudsak redovisas nedan.

Avskaffande av det särskilda grundavdraget

Det särskilda grundavdraget för folkpensionärer avskaffas fr.o.m. den 1 januari 2003. Bestämmelserna som gäller fr.o.m. den 1 januari 2003 skall tillämpas även på retroaktiva pensionsutbetalningar som hänförs till tid före 2003.

Fastställande av balanstalet m.m.

Beräkningen av balanstal skall basera sig på de förhållanden som råder fr.o.m. 2003.

Som en följd av att medel som Premiepensionsmyndigheten (PPM) tillfälligt förvaltar fr.o.m. den 1 juli 2002 får placeras på annat sätt än vad som nu gäller görs följdändringar i lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift och lagen (2000:981) om fördelning av socialavgifter.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2002.

Vissa bestämmelser angående beräkning av garantipension för personer födda 1937 eller tidigare

Vissa utländska pensioner samt utländsk tjänstepension som är skattepliktiga i Sverige skall ingå i underlaget för beräkning av garantipension fr.o.m. 2003 för personer som är födda 1937 eller tidigare. Vidare skall för personer som bor utomlands pension ingå i underlaget om den är skattepliktig enligt lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta.

För personer födda 1936 skall det belopp som betalades ut i tjänstepension och vissa utländska pensioner för december 2001 ingå i underlaget för beräkning av garantipension för 2003, sedan beloppet räknats upp till ett årsbelopp. För personer som är födda 1937 skall motsvarande belopp som betalades ut för 65-års månaden ingå i underlaget, sedan det räknats upp till ett årsbelopp.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2003.

Utvidgad uppgiftsskyldighet vid garantipension

Den som uppbär vissa utländska pensioner eller livränta enligt utländsk yrkesskadestiftning skall vara skyldig att lämna uppgift om ersättnings storlek samt namn och adress på utbetalaren till försäkringskassan. För den som är född 1937 eller tidigare och vid utgången av 2002 uppbär folkpension i form av ålderspension skall sådana uppgifter liksom uppgift om tjänstepension lämnas på begäran. Ändringarna föreslås träda i kraft såvitt gäller uppgift om pension och livränta enligt utländsk lagstiftning den 1 december 2002 och i övrigt den 1 januari 2003.

Vårdbidrag till särskilt förordnad vårdnadshavare

Vårdnadshavare som inte är föräldrar skall likställas med föräldrar när det gäller rätten till vårdbidrag. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2002.

Vissa frågor om sjuk- och aktivitetsersättning

För rätt till sjuk- och aktivitetsersättning skall krävas att den försäkrade var försäkrad vid försäkringsfallet. Detta krav skall dock inte gälla för försäkrade för vilka försäkringsfallet inträffat före det år de fyllde 18 år.

För en försäkrad som före utgången av 2002 har folkpension i form av förtidspension i förhållande till det antal år för vilka pensionspoäng för tilläggs-pension tillgodoräknats skall försäkringstid för garantiersättning beräknas med samma kvotdel av 40 års försäkringstid som svarar mot den kvotdel av 30 års tillgodoräknade pensionspoäng som folkpensionen beräknats på.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2003.

Administration

Försäkringskassornas årsredovisning, delårsrapport och underlag till budgetunderlag skall beslutas av styrelsen, och delårsrapporten skall undertecknas

av ordföranden och direktören. Den eller de försäkringskassor som regeringen bestämmer skall tillsammans med sjukvårdshuvudman få bedriva projekt som gäller viss medicinsk verksamhet och därmed sammanhängande forskning i enlighet med vad regeringen bestämmer. Ändringarna föreslås såvitt avser årsredovisning m.m. träda i kraft den 1 januari 2003 och i övrigt den 1 juli 2002.

Följdändringar m.m.

Följdändringar görs i vissa lagar med anledning av reformeringen av pensionssystemen. Därutöver görs rättelser av enklare art i vissa lagar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte något att invända mot regeringens nu redovisade förslag. Förslagen tillstyrks därmed. Det kan därvid konstateras att riksdagen redan har beslutat att det särskilda grundavdraget för personer födda 1937 eller tidigare skall upphöra att gälla fr.o.m. den 1 januari 2003 (prop. 1999/2000:127, bet. 2000/01:SfU3, rskr. 2000/01:10).

Ekonomiska konsekvenser

Propositionens förslag är enligt regeringen till övervägande del marginella justeringar utan ekonomiska konsekvenser. I två fall medför dock förslagen ekonomiska konsekvenser.

Det ena är förslaget att utvidga möjligheten till eftergift av statens fordran avseende återbetalning av underhållsstöd om återbetalningsskyldighet har beslutats för tid före den dag som faderskapet fastställdes. Statens utgifter för anslaget beräknas öka med 25 000 kr 2002 och därefter med 50 000 kr per år. Regeringen bedömer att utgiftsökningen ryms inom nuvarande anslag för underhållsstöd.

Även förslaget att särskild vårdnadshavare skall likställas med förälder vid bedömning av rätt till vårdbidrag beräknas ge ekonomiska konsekvenser. Regeringen gör bedömningen att förslaget medför en ökad belastning på anslaget för vårdbidrag på cirka 2 miljoner kronor per år. Utgiftsökningen ryms dock inom nuvarande ekonomiska ramar.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Återbetalningsskyldighet avseende underhållsstöd (punkt 1)

av Ulla Hoffmann och Sven-Erik Sjöstrand (båda v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag (1996:1030) om underhållsstöd och tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen propositionen i denna del och motion 2001/02:Sf25.

Ställningstagande

Vad först gäller de fall där faderskapet fastställs eller ändras sent i ett barns liv anser vi att den ”nyblivne” fadern bör få rätt till föräldrapenning i form av en pappamånad. Det är viktigt att barnet ges en ovillkorlig rätt till bästa möjliga start med den ”nya” pappan samtidigt som pappan får möjlighet att etablera en god kontakt med sitt barn.

Vad därefter gäller den inkomst som läggs till grund för fastställande av återbetalningsskyldighet avseende underhållsstöd konstaterar vi att nuvarande regler innebär att återbetalningsbeloppet grundar sig på den senaste taxeringen, dvs. på förhållanden som gällde två år tidigare. Det är emellertid inte ovanligt att personer som blir arbetslösa får sin årsinkomst reducerad med minst 20 % om de börjar uppbära arbetslöshetsersättning i början av ett år. Om den återbetalningsskyldige fått väsentligt lägre inkomst än den inkomst efter vilken återbetalningsbeloppet beräknats bör enligt vår uppfattning den aktuella inkomsten användas, dvs. samma regler som gäller i studiemedelssystemet bör gälla även i underhållsstödsystemet. Med väsentligt minskade inkomster menas enligt CSN:s regler en minskning med mer än 15 % under betalningsåret jämfört med senaste taxering. Regeringen bör med det snaraste återkomma till riksdagen med förslag om ändrade regler i nu berört avseende.

Vad nu framförts bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2. BTP för boende i tvåbäddsrum (punkt 2)

av Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Göran Lindblad (m), Cecilia Magnusson (m), Birgitta Carlsson (c) och Margareta Cederfelt (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 2. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:Sf24 och 2001/02:Sf26.

Ställningstagande

Det är enligt vår mening viktigt att de pensionärer som önskar det får möjlighet till eget rum även om de bor i en särskild boendeform för äldre. Dessvärre förekommer det fortfarande att äldre människor i särskilda boendeformer bor tillsammans med annan person trots att de hellre skulle vilja ha ett eget rum. Det förhållandet att det 1994 var brist på enkelrum, och att det vid införandet av det statliga BTP fr.o.m. 1995 ansågs som orimligt att neka BTP när något alternativ till tvåbäddsrums inte fanns, kan inte tas till intäkt för att åtta år senare ha kvar en principiellt mindre lämplig regel. I praktiken innebär ett bibehållande av regeln att statsmakterna ger berörda kommuner en signal om att fortsatt ofrivilligt tvåbäddsboende dels kan delfinansieras av staten med bidrag, dels är en godtagbar boendeform. Detta är enligt vår uppfattning oacceptabelt och kan leda till att BTP blir ett kommunalt bidrag och inte ett grundskydd för pensionärer. Det kan vidare leda till att mindre lämpliga vårdmiljöer permanentas. Av nu anförda skäl bör det sättas en tydlig gräns för hur länge BTP skall kunna lämnas för icke frivilligt boende i tvåbäddsrums. Det skulle ge en tydlig signal till de kommuner som ännu har frågan om eget rum olöst. En lämplig tidsgräns bör bestämmas till den 1 januari 2005. Det innebär att det påtvingade "dubbelrumsboendet" i äldreboenden försvinner senast under 2004. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till erforderlig ändring av BTP-reglerna. Vad nu framförts bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2001/02:119 Vissa socialförsäkringsfrågor m.m. har regeringen (Socialdepartementet) föreslagit att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (2001:489) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
3. lag om ändring i lagen (2002:000) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
4. lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag,
5. lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd,
6. lag om ändring i lagen (1997:297) om försöksverksamhet med samttjänst vid medborgarkontor,
7. lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483),
8. lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
9. lag om ändring i lagen (2001:492) om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
10. lag om ändring i lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift,
11. lag om ändring i lagen (1998:702) om garantipension,
12. lag om ändring i lagen (2000:798) om ändring i lagen (1998:702) om garantipension,
13. lag om ändring i lagen (2001:767) om ändring i lagen (2000:798) om ändring i lagen (1998:702) om garantipension,
14. lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag,
15. lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229),
16. lag om ändring i lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn,
17. lag om ändring i lagen (2002:000) om ändring i lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn,
18. lag om ändring i lagen (2000:981) om fördelning av socialavgifter,
19. lag om ändring i lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl.,
20. lag om ändring i lagen (2002:000) om ändring i lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl. och

21. lag om ändring i lagen (2001:1227) om självdeklarationer och kontrolluppgifter.

Lagförslagen återfinns som bilaga 2.

Motioner

2001/02:Sf24 av Bo Könberg m.fl. (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skärpta regler för bostadstillägg, såvitt gäller icke frivilligt boende i tvåbäddsrum i särskilda boendeformer för äldre.

2001/02:Sf25 av Claes Stockhaus m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en pappamånad när faderskap fastställs eller ändras sent i ett barns liv.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen skall återkomma med förslag på omedelbara förändringar av inkomstbegreppet enligt vad i motionen anförs om att tillämpa samma regler för fastställande av återbetalningsskyldighet av underhållsstöd som vid återbetalning av studiestöd.

2001/02:Sf26 av Margit Gennser m.fl. (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bostadstillägg för pensionärer och tvåbäddsrum i särskilt boende.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

